

Opis źródła:

Powieść doroczna (Powieść lat minionych) jest najstarszym zachowanym do naszych czasów pomnikiem historiografii ruskiej. W formie, w jakiej ją znamy, została skompilowana w drugiej dekadzie XII wieku, co tradycyjnie przypisuje się mnichowi Nestorowi. Proces jej powstawania był wieloetapowy i obejmował wykorzystanie różnego rodzaju przekazów: wcześniejszych zabytków historiografii, relacji ustnych etc. Zawarta w *Powieści* narracja została podzielona na zapiski roczne, które jednak mogą obejmować opis wydarzeń dziejących się na przestrzeni wielu lat. Jej przedmiotem są losy dynastii Rurykowiczów i stworzonego przez nią państwa ruskiego, a także rozrost terytorialny tego ostatniego. Wykład dziejów Rusi została jednocześnie wpisany w chrześcijańską historię zbawienia.

Ostatni redaktor włączył w skład latopisu wiele pomniejszych utworów, czasami w niewielkim stopniu ingerując w ich treść. Przykładem jest *Opowieść o oślepieniu Wasylka Trembowelskiego* – utwór autorstwa innego intelektualisty o imieniu Wasyl, która mówi o konflikcie wywołanym okaleczeniem tytułowego księcia przez jego krewniaków. Twórca *Powieści dorocznej* umieścił tekst pod 6605 (1097/1098) rokiem, ale jego treść dotyczy wydarzeń dziejących się na przestrzeni kilku lat.

Miejsce wydania:

Powieść minionych lat, tłum. opr. F. Sielicki, Wrocław 1999.

Лаврентьевская летопись, Москва-Ленинград 1926-1928 (seria: *Полное собрание русских летописей*, t. 1).

Miejsce przechowywania:

Российская национальная библиотека в Санкт-Петербурге, шифр: Ф.п.IV.2 (online: <https://expositions.nlr.ru/LaurentianCodex/manuscript1.html>).

Tekst źródła:

Oślepiiony i uwięziony Wasylko Rościśławowicz, książę trembowelski, dokonuje w czasie rozmowy z twórcą przekazu refleksji nad swoim życiem

„Oto słyszę, że chce Dawid [Igorowicz] oddać mnie Lachom. Mało się nasycił oto krwi mojej, bowiem jeszcze chce się więcej jej nasycić wydając mnie im. Ja bowiem Lachom wiele zła uczyniłem i chciałem jeszcze wyrządzić i pomścić ziemię ruską. I jeśli mnie wyda Lachom to ja się nie boję śmierci, ale to Ci powiem szczerze, że to na mnie Bóg zesłał za moją pychę. Gdy przyszła do mnie wieść, że idą ku mnie Berendejowie i Pieczyngowie i Torcy to pomyślałem sobie, że gdy będą Berendejowie i Pieczyngowie i Torcy to rzeknę do brata mego Wołodara i do Dawida: «Dajcie mi drużynę swoją młodszą, a sami pijcie i weselcie się». I pomyślałem, aby pójść na ziemię lacką zimą i latem i wziąć ziemię lacką, aby pomścić ziemię ruską. I potem chciałem wziąć Bułgarów Dunajskich i posadzić ich u siebie. Potem chciałem prosić Światopełka [Izjasławowicza] i Włodzimierza [Wsiewołodowicza Monomacha], aby mi dali iść na Połowców, abym mógł zdobyć sobie sławę.”¹

¹ „се слышу же ма хоче дати Лахом[ъ] Д[а]в[и]дъ то се мало са насытилъ крове моеѣ а се хочетъ боле насытитиса же ма вдасть имъ азъ бо Лахом[ъ] много зла творих[ъ] и хотѣлъ є[смь] створити и мстити Русьскѣи земли и аще ма вдасть Лахом[ъ] не боюса см[ѣ]рти но се повѣдаю ти поистинѣ аюко на ма Б[ог]ъ наведе за мое възвышенье аюко приде ми вѣсть аюко идут[ъ] к тобѣ Берендичи . и Печенѣзи и Торци и рекох[ъ] въ оумѣ своемъ же ми будут[ъ] Берендичи и Печенѣзи и Торци реку брату своему Володареви и Д[а]в[и]д[о]ви даита ми дружину свою молотшюю а сама пиита и веселитаса и помъслих[ъ] на землю Ладъскую наступлю на зиму и на лѣто и возму землю Ладъскую и мщю Русьскую землю и посем[ъ] хотѣлъ єсмъ переаети Болгары Дунаискыѣ и посадити аюу

Słowniczek pojęć

Lachy / Lachowie – tradycyjne, ruskie określenie na Polskę (Lachy) i Polaków (Lachowie).

Dawid Igorewicz – książę odpowiedzialny za pojmanie i oślepienie księcia Wasylka.

Światopełk Izjasławowicz – ówczesny książę kijowski, jeden z dwóch najpotężniejszych członków dynastii Rurykowiczów. Według *Opowieści* był współodpowiedzialny za pojmanie i oślepienie księcia Wasalko. Jego ziemie graniczyły z terenami zajmowanymi przez Połowców.

Włodzimierz Wsiewołodowicz Monomach – ówczesny książę perejasławski, kuzyn Światopełka Izjasławowicza, wraz z którym odgrywał czołową rolę w życiu politycznym Rusi na przełomie XI i XII wieku. W *Opowieści*, powstałej być może w jego otoczeniu, przedstawiony jest jako orędownik zgody pomiędzy książętami ruskimi. Jego ziemie graniczyły z terenami zajmowanymi przez Połowców.

Wołodar Rościszlawowicz – brat Wasylka. W ostatniej dekadzie XI wieku sprawował rządu w księstwie przemyskim.

Berendejowie, Pieczyngowie, Torcy – ludy koczownicze, które zamieszkiwały południowe pogranicza Rusi. Ich członkowie pełnili służbę w wojskach książąt ruskich, głównie zaś władców Kijowa.

Połowcy – koczowniczy lud turkijski zamieszkujący stepy czarnomorskie, z którym książęta ruscy toczyli liczne wojny w XI i XII stuleciu. Rywalizacja ta stanowi jeden z głównych wątków *Powieści dorocznej*. W czasach, do których odnosi się fragment ziemie połowieckie były przedmiotem wypraw podejmowanych przede wszystkim przez Światopełka Izjasławowicza i Włodzimierza Monomacha.

Bułgarzy Dunajscy – mieszkańcy państwa bułgarskiego. Określenie „Dunajscy” służy odróżnieniu ich od Bułgarów Nadwożańskich (Kamskich), czyli mieszkańców wieloetnicznego, muzułmańskiego państwa będącego wschodnim sąsiadem Rusi.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Dlaczego Wasylko uważa potencjalne przekazanie go w ręce książąt polskich za zemsty?
2. Czy Wasylko uznawał swoje położenie za akt niesprawiedliwości?
3. Których książąt Wasylko poprosił o zgodę na wyprawienie się przeciwko Połowcom? Dlaczego potrzebował ich zgody?
4. Czy wraz Wasylkiem na „ziemię lacką” wyprawili się osobiście także inni książęta?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Czy można powiedzieć, że za życia Wasylka stosunki książąt ruskich z Polską były jednoznacznie złe albo jednoznacznie dobre?
2. Wymień, z czyjej pomocy korzystał Wasylko w czasie wypraw przeciwko Polsce.
3. Czy położenie geograficzne ziem, którymi władał brat Wasylka mogło być pomocne w prowadzeniu działań przeciwko Piastom?

Wskazówki:

Począwszy od śmierci Jarosława Mądrego w 1054 roku państwo ruskie, będące formalnie kolektywną własnością dynastii, ulegało stopniowemu rozdrobieniu politycznemu. Powstanie rodowej domeny potomków Rościszława Włodzimierzowicza, niebędących potomkami

собе и посем[ъ] хотах[ъ] проситиса оу С[ва]тополка и оу Володимера ити на Половци да любо налѣзу собѣ славу”, *Лаврентьевская летопись*, kol. 266.

Jarosława, było jednym z pierwszych przykładów prowadzenia niezależnej polityki wewnętrznej i zagranicznej.

W okresie poprzedzającym oślepienie Wasylko Rościsławowicz dokonywał zbrojnych napaści na pogranicza państwa polskiego, czemu sprzyjało położenie jego rodowej domeny (brat Wasylka, Wołodar sprawował rządy w księstwie przemyskim, które graniczyło z ziemiami Piastów). W tym samym czasie reprezentanci innych gałęzi coraz bardziej podzielonej dynastii Rurykowiczów, tacy jak na przykład Światopełk Izjasławowicz utrzymywali dobre relacje z panującym wówczas w Polsce Władysławem Hermanem. W napaściach wspomagali Wasylka członkowie ludów koczowniczych. Poprosił on także o wsparcie Dawida i Wołodara, którzy jednak nie uczestniczyli bezpośrednio w jego akcjach. Źródło nie wskazuje też w sposób jednoznaczny ich stosunku do pomysłów Wasylka. W rozmowie z autorem przekazu ksiągę dokonał swego rodzaju rachunku sumienia – oślepienie, uwięzienie, a także perspektywę śmierci z rąk Polaków traktuje on jako boską karę za grzechy.

W czasach, o których mowa z ziemiami połowieckimi graniczyła ta część Rusi, którą władali Światopełk Izjasławowicz i Włodzimierz Monomach, którzy w dodatku byli najpotężniejszymi przedstawicielami dynastii rządzącej.

Literatura pomocnicza:

Historiografia ruska, [w:] *Vademecum historyka mediewisty*, red. J. Nikodem, D. A. Sikorski, Warszawa 2012, s. 149-163.

Jakubowski W., Łużny R., *Literatura staroruska*, Warszawa 1971.

Kijas A., *Ruś*, Poznań 2014.

Poppe A., *Latopisarstwo staroruskie*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 3, red. W. Kowalenko, G. Labuda, Z. Stieber, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 22-27

Najważniejsze cezury:

Opowieść o oślepieniu Wasylka Trembowelskiego dotyczy wydarzeń, które miały miejsce w ciągu trzech ostatnich lat XI stulecia. Przyjmuje się, że przynajmniej jej pierwsza redakcja powstała niedługo później.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko